

від дня народження Богдана Хмельницького. 1996 номер було присвячено десятій річниці Чорнобильської катастрофи. Спеціальний номер видання вийшов з нагоди п'ятої річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною та Австрією. У 1999 номер було присвячено відкриттю у Відні пам'ятника Івану Франко. 2001 «А.-у. о.» зосередився на аналізі десятиріччя незалежності України. 2005 вийшов спеціальний випуск про помаранчеву революцію.

А.Ю.Мartiнов.

АВСТРІЯ, АВСТРІЙСЬКА РЕСПУБЛІКА (REPUBLIK ÖSTERREICH) – держава в Центральній Європі, в басейні Дунаю. Площа 83,9 тис. км². Населення 8,3 млн. осіб (2007). Столиця – Відень. Державна мова – німецька. А. – федеративна республіка, складається з 9 федеральних земель: Бургенланд, Відень, Верхня Австрія, Зальцбург, Каринтія, Нижня Австрія, Тироль, Форарльберг, Штирія. Глава держави – президент. Уряд очолює канцлер. Законодавчий орган – двопалатний парламент (Національна рада й Федеральна рада). В А. сформована багатопартійна система.

У 6-7 ст. територію А. населяли германські та слов'янські племена. Від 976 до 1246 А. правили Бабенсберги. 1276-78 австрійські землі захопив Рудольф І Габсбург. Наприкінці 14 ст. А. була одним із найбільших князівств “Священної Римської імперії германської нації”. 1526 до Австрійської монархії увійшли Чехія й Угорщина, в складі останньої – північно-західна частина Закарпатської України; південно-східна частина Закарпаття була приєднана згідно рішень Карловицького конгресу 1698-1699. Пізніше до А. відійшла Галичина (1772) і Буковина (1774) та інші землі. 1867 Австрійська імперія перетворилася на дуалістичну (двоєдину) монархію – Австро-Угорщину. Після падіння династії Габсбургів та розпаду Австро-Угорщини 1918 на її території постала низка самостійних держав. 12 листопада 1918 А. була проголошена республікою. 1920 прийнята її Конституція. 1924 А. встановила дипломатичні відносини з СРСР. 1938-1945 внаслідок аншлюсу перебувала у складі Третього рейху. Від травня 1945 поділена на чотири окупаційні зони: французьку, британську, американську і радянську. 1955 А. знову здобула незалежність. У тому ж році австрійський парламент прийняв закон про постійний нейтралітет. З 1 січня 1995 А. член Європейського Союзу.

Українсько-австрійські відносини. Українці в Австрії. Витоки українсько-австрійських зв'язків сягають 10-12 ст., коли Київська Русь вела торгівлю з містами середнього Дунаю. Галицький князь Ярослав Осмомисл підтримував відносини з австрійським герцогом Генріхом Язомірготтом. Дипломатичні взаємини з А. налагоджували гетьмани Богдан Хмельницький і Пилип Орлик. Наприкінці 18 ст., коли до Австрійської імперії увійшли західноукраїнські землі Галичина та Буковина, українсько-австрійські зв'язки помітно розширилися. Відень стає одним з осередків

формування західноукраїнської освіченої верстви. Тут було створено видавничий центр, у заснуванні якого на початку 70-х рр. 19 ст. провідну роль відіграли М.Драгоманов, С.Подолінський, М.Кулябко-Корецький, О.Терлецький. У другій пол. XIX – на поч. XX ст. у навчальних закладах Відня здобували освіту багато майбутніх видатних діячів української культури. Серед них – С.Воробкевич, А.Вахнянин, С.Людкевич, С. Дністрянська, Ф.Колесса, В.Барвінський, Н.Нижанківський, Р.Сімович.

1914 на території Австро-Угорщини виник Союз визволення України, який ставив за мету домогтися доброзичливого ставлення австрійського уряду до політично-державницьких цілей українства, займався проведенням національно-культурної роботи серед військовополонених українців, виданням книжок і брошур про Україну, захистом українських інтересів при віденському дворі. У Відні з жовтня 1914 по листопад 1918 виходив “Вісник СВУ”. Впродовж 1914-1917 видавався німецькомовний тижневик “Ukrainische Nachrichten”.

Наприкінці 1914 – на початку 1915 поглибилися політичні суперечності між австрійською адміністрацією та СВУ, що призвело до заборони союзіві проводити національно-агітаційну діяльність серед військовополонених українців і суттєвого обмеження його фінансування. 1918 вимога українців на переговорах у Бресті про приєднання до УНР Холмщини, Підляшшя, а також проведення плебісциту в Східній Галичині, Буковині й Закарпатті викликала різке заперечення з боку австрійської делегації, зокрема міністра закордонних справ Австро-Угорщини О.Черніна, який очолював делегацію цієї країни на переговорах. Загальна воєнна ситуація на фронтах, складне економічне становище, а також тиск Німеччини зрештою змусили австрійський уряд піти на поступки, принаймні на словах, і Відень погодився на утворення окремого українського коронного краю Східної Галичини і Північної Буковини. Статті з цього приводу були включені до таємного договору, підписаного 8 лютого 1918 між УНР і Австро-Угорщиною (не був ратифікований). 16 липня 1918 австрійська сторона під тиском польських антиукраїнських сил анулювала цей договір.

Після підписання 9 лютого 1918 Брестського договору відбувся обмін дипломатичними представниками між УНР і Австро-Угорщиною. Українським послом до Відня було призначено А.Яковліва, австрійським до Києва – графа Й.Форгача. Між УНР, Німеччиною та Австро-Угорщиною були укладені економічний договір від 23 квітня терміном до 31 липня 1918 та господарська угода від 10 вересня 1918 терміном до 30 червня 1919 про ввезення до Центральних країн великих обсягів зерна, фуражу, олії, м’яса, цукру, інших продовольчих товарів, залізної і марганцевої руди, деревини тощо, а також поставок з Центральних держав вугілля, нафти, нафтопродуктів, сільськогосподарських машин та ін.

Наприкінці Першої світової війни почалася масова еміграція українського населення, політичних, громадсько-культурних діячів Галичини й Буковини в західні області Австро-Угорщини. Поразка української революції 1917-1921 спричинила нову хвилю переселенців з України насамперед до Відня, який став центром політичної та культурної діяльності

українських емігрантів. На той час у столиці А. перебували М.Грушевський, В.Винниченко, В.Липинський, Є.Чикаленко, П.Чижевський, інші політичні діячі, науковці, літератори. 1919-23 тут діяв екзильний уряд ЗУНР на чолі з президентом Є.Петрушевичем. 1919-25 українські студенти навчалися в австрійських навчальних закладах Відня, Граца, Леобена, Інсбрука. В А. знайшли притулок відомі українські вчені, літератори, музиканти: С.Рудницький, О.Колесса, Д.Антонович, О.Олесь, А.Крушельницький, Н.Нижанківський та ін. У цей період в А. засновуються Ліга української культури, Загальноукраїнська культурна Рада, товариства "Просвіта", "Січ", "Ліга націй", Український музей-архів у Відні, Організація українського народного учительства, Українська воєнна управа, Союз українських журналістів і письменників та ін. У 20-х рр. у Відні працюють різні українські видавництва: "Дзвін", "Українська школа", "Українська книга", "Серп і молот", "Українське видавництво", "Дніпросоюз", "Аполло", "Вернигора", "Земля" тощо. Виходили часописи "Діло", "Буковина", "Українське слово", "Український прапор", "Український скиталець", "Нова громада", "Воля", "Молоде життя", "Єретик" та ін. Тут з'явилися друком "Ілюстрована історія України" та "Культурно-національний рух на Україні" М.Грушевського, монографія "Теорія нації" В. Старосольського, "Україна на переломі" та "Листи до братів-хліборобів" В.Липинського, 12 томів художніх та публіцистичних творів В.Винниченка, "Півтораєст літ української політичної думки" В.Дорошенка, праці С.Рудницького, В.Кушніра, М.Лозинського, М.Драгоманова, В.Барвінського. До 100-річчя Т.Шевченка було видано "Кобзар" у двох томах, у тижневику "Ukrainische Nachrichten" – опубліковано понад 100 поезій поета.

Після закінчення Другої світової війни на території А. знаходилося близько 30 тис. українців, більшість з яких жили у таборах для переміщених осіб. Велика їх кількість зосереджувалася в Зальцбургу та Інсбруку. В А. діяло Українське Центральне Допомогове Об'єднання. У таборах були організовані 3 гімназії, Український народний університет, Сільськогосподарська школа, Торгова школа, близько 10 народних шкіл. Багато українців продовжували навчання у вищих учбових закладах країни. Внаслідок подальшої еміграції до Англії, Франції, Канади, інших країн у 50-х рр. в А. залишилося 4 тис. українців та деякі їхні фахові організації (лікарів, інженерів тощо). Нині в А. – близько 5 тис. осіб українського походження.

15 січня 1992 А. визнала незалежність України і встановила з нею дипломатичні відносини (24 січня 1992). Відтоді вона стала одним з найбільших торговельних партнерів України. У травні 1993 у Києві відкрито представництво Економічної палати Австрії. Між Україною і А. підписані торговельно-економічна угода (1993) та угода про захист інвестицій (1996). Україна та А. мають спільні інтереси у роботі Дунайської комісії, Центральноєвропейської ініціативи. Особливу увагу обидві держави приділяють співпраці у галузі науки та культури. 1992 у Відні засновано Австрійсько-українське товариство, яке підтримує тісні зв'язки з товариством "Україна-Австрія" у Чернівцях. 1992-96 у Львові діяв філіал Австрійського інституту Східної та Південно-Східної Європи, що допомагав встановленню контактів між укра-

їнськими та австрійськими науковцями, працівниками культури, освіти. У Києві, Львові, Чернівцях та Харкові діють австрійські бібліотеки. В Австрії проводяться симпозиуми (“Лесь Курбас і світова драматургія”, 1997; “Українська культура XIX–XX ст. у міжнародному контексті”, 1999 та ін.). У Відні виходять два часописи українською і німецькою мовами “Osterreichisch–Ukrainische Rundschau” та “Kiyiv–Wien”.

Літ.: Наріжний С. Українська еміграція. – Прага, 1942; Пристер Е. Краткая история Австрии. – М., 1952; Всемирная история. – М., 1958, т.4.; Маруняк В. Українська еміграція в Німеччині і Австрії по другій світовій війні. – Мюнхен, 1985, т.1; Порівняльний аналіз політичних структур Австрії та України. – Львів, 1996; Австрия. Факты и цифры. – Вена, 1997; Трощинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. – К., 1999. Українсько-австрійські культурні взаємини другої половини XIX – початку XX століття. – Київ–Чернівці, 1999; Еріх Цьольнер. Історія Австрії. – Львів, 2001; Кураєв О.О. Українська проблема у політиці Берліна та Відня у Першій світовій війні (1914-1918). – К., 2006.

Н.В. Кривець.

АВСТРОСЛАВІЗМ – інтелектуальна й громадсько-політична течія в Австрійській імперії. Ставила за мету здобуття рівноправності й автономії слов'янських народів та об'єднання їх на федеративних засадах під егідою і в рамках монархії Габсбургів. У своїх поглядах прихильники А. відмежовувалися від ідеології й політики сепаратизму, панславізму, русофільства. Як доктрина А. сформувався в 40-х рр. 19 ст. у відповідь на плани розбудови німецької держави і приєднання до неї сусідніх слов'янських територій. Ініціаторами А. виступали чеські діячі К. Гавличек-Боровський (стаття “Слов'янин і чех”, 1846) і Ф.Палацький (“Лист у Франкфурт”, 1848). Австрославістські ідеї здобули визнання на Слов'янському з'їзді 1848 у Празі й були покладені в основу його документів – “Звернення до слов'янських народів Австрії” та “Маніфест до європейських народів”. Тоді ж голова польсько-русинської секції з'їзду К.Лібельт висунув проект, за яким передбачалося проведення щорічних слов'янських конгресів, створення комітету з вирішення спільних для австрійських слов'ян справ. Концепція А. знайшла підтримку в колах західних українців та в діяльності їх першої політичної організації – Головної руської ради, яка 1848 запропонувала поділити Галичину на дві автономні частини – східну (українську) і західну (польську). Імператорський уряд ігнорував вимоги австрославістів, але настанови А. лишалися в програмах різних національних організацій і політичних партій Австрії до Першої світової війни. Водночас А. (з 60-х рр. 19 ст. – одна з форм австрійського федералізму) піддавався критиці революційно налаштованими силами в самій Габсбурзькій монархії й поза її межами за його підтримку імперської системи правління.